

Andra roten, tomt 33

Kvarteret Varuhuset

Elfte roten 1637–57v

Femte roten 1657h–70

Vid Västra Hamnen mellan Vallgatan
och Kungsgatan

Västra Hamngatan 14

Lars snickare

1666–68, änkan 1671–72

Lars Christierrsson snickare bodde 1638–55 i elfte roten Den 16.4.1668 begärde han i en supplik förskoning från skatt (EIIa:2). Troligen är det samme Lars Christierrsson, som den 25.8.1640 vände sig mot sin måg *Bryngel Nilsson skräddare* och hans hustru samt *Kerstin Pedersdotter*, båda hans styvdöttrar, för överfall i hans hus med hugg och slag.

Den 4.12.1673 begärde Lars Christierrssons efterleverska hustru *Kerstin Larsdotter* värdering av gården till hennes barns fädernesarvs utbetalande. Samma år sålde *Lorens Brandt* till hattmakaren Nils Larsson för att tillfredställa kreditorerna ”sina pupillers, framlidne snickarens Lars Christierrssons tvenne barns Maria och Annika Larsdöttrars gård vid lilla västra hamnen mellan vällärde herr Jonas Tilianders gård å södra sidan och Petter Herbertssons gård i norr”.

Nils Larsson hattmakare

1674–76: änkan, 1677–79, M1676: 1 tomt

G 1674–78, änkan 1679–80

Mickel smed 1681

Det är obekant, när denna gård övergick i

klensmeden Caspar Möllers

egendom men denne ägde den 15.8.1687, när grannen i norr Erik Nilsson Lillieberg lagbjöd sin tomt. Caspar Möller hade vissa svårigheter att vinna burskap men accepterades sedan han den 20.2.1682 uppvisat sitt mästerstycke ”tvenne låsar, som till anseendet voro sköna”. Hans hustru bodde 1681 i Tyskland. I magistratens registratur för 1696 (sid 195) finns en anteckning om att Caspar Möller skulle flytta till Malmö i Kungl. Maj:ts tjänst. Han hade bott i Göteborg i femton år och varit ålderman för smedämbetet.

Hans Bautz bössmakare ägde 1681–83 denna tomt Beträffande grannen söder härom Jonas Tiliander sägs det att mäster Hans Bautz ägde gårdar såväl norr som söder om honom. Enligt Wilhelm Berg köptes denna tomt av rektor Ramzius omkring 1702 och utökade hans andra tomt.

Herr Nils Ramzius

Herr Nils Conrector

1666–70 G 1670–74 2 tomter. Åbo 1673 kamrer Lars Håkansson.

Redan 1647–55 omtalas han i elfte roten, varför han torde ha varit innehavare av den södra gården redan då. Åtminstone en halv tomt hade han köpt av Mauritz glasmästare. Mantalslängderna antyder, att Nicolaus Ramzius övertog staden svenske sekreterare Claudius Kloots bostad: denne bodde här 1640–45.

Gustaf Fredén har i sin bok om Hvitfeldtska läroverkets historia ägnat Nicolaus Ramzius ett helt kapitel rubricerat ”Enormitet och förargelse” (sid 34–40, se också sid 10). Nicolaus Ramzius skall enligt Gothenius ha varit bondpojke och härstammat från Ramsegården i Öjersjö. Möjligen kan han vara den västgöte, som den 21.9.1633 inskrevs vid Dorpats universitet under namnet Nicolaus Johannis – i varje fall skall han enligt Gothenius ha studerat där. 1639 framträdde han med ett vältalighetsprov på latinsk vers och 1641 disputerade han under professor Laurentius Ludenius presidium på en avhandling om människans vilja deciderad till superintendenten i Göteborg magister Anders Prytz. Enligt rektor Rödings ”Bidrag till Göteborgs Latinläroverks historia” skall han redan 1642 eller 1643 ha kallats till lektor i logik och fysik i Göteborg. Visst är att i stadens räkenskaper upptas en årlig lön till Ramzius (titulerad rektor) på 300 daler 1644 och 1645. Titeln rektor är förvånansvärd så till vida som Henrik Soterus ej avled förrän 1645 och Jonas Torinius 1645 och 1646 företrädde skolan gentemot stadens myndigheter. Efter Soterus död uppfördes Ramzius på landsstayten som rektor och fick som sådan en lön på 202 daler och 16 öre motsvarande en spannmålsdlön av 90 tunnor. Vid denna tid undervisade Ramzius i matematik och fysik och författade ett stort antal skrifter i fysik och astronomi. Rubriken på lektor Fredéns kapitel och Ramzius ”Enormitet och förargelse” syftar på de omdömen om Ramzius enormt grälsjuka läggning, som fälldes i domkapitlet om honom. Han hade snart bl.a. genom en smådedikt grovt förolämpat sina båda förmän, superintendenten Prytz och lektor Torinius, vilket efter många och uppsplitande strider ledde till att konsistorium den 5.9.1649 beslöt, att magister Nils Ramzius skulle avsättas från sitt lektorsämbete och aldrig mer få tillträda någon tjänst vid gymnasiet. Av den nye superintendenten Brunnius erbjöds han först Gällstads. sedan Svenljunga pastorat men trots att dessa betraktades som ”västgötabygdernas fetaste pastorat” tackade Nicolaus Ramzius nej. Ramzius blev dock efter några år, som han fördrev med ”vildskjutande” i Partille-bergen, tagen till nåder och t.o.m. befordrad till andre teol. lektor.

Nicolaus Ramzius var gift med Ingrid eller Ingegerd Rising, syster till rådmannen Johan Rising. Den 30.8.1665 hade magister Nicolaus Ramzius anledning att vända sig mot en Anders Andersson, som utan given orsak eller tilltal skurit hans lille son över ögat i hans egen tomt. Lektor Fredén beskriver dråpligt, hur fru Ramzius adventssöndagen 1668 hade att med rektorskan Forsselius utkämpa en förbittrad strid om den förnämsta platsen närmast mittgången i Göteborgs domkyrka och då blivit bokstavligen bespottad och kallad ”frustupiga”, ”askepossa” och ”ugnsopa” av rektorskan.

Enligt Gustavi kyrkoräkenskaper begravdes lektor Nils Ramzius den 19.1.1671. Resolutionsboken berättade den 26.6.1671, att sal lektor theologiae M Nicolaus Ramzii efterleverska hustru Ingegerd Rising på sist hållna ting i Högen och Sävedals härad hade fått löfte ”att sönderhugga och hemföra sig till bränneved en halvruttern Ek uti Åstebo hult, som av någons självsvald haver varit kringhuggen och uti en storm i denne sommar nederhuggen. Så haver ock samtliga Magistraten, uppå bemälte Enckas anhållande, detsamma konfirmerat. och henne förberörad Ek för-runnt och givit. Dock att till banemannen till Ekens kringhuggande rannsakas. och den därmed övertygas kan tillbörligen straffas skall.”

I oktober 1671 var Ingegerd Rising död. Då omtalades hon som sal hustru Ingegerd Rising, då sal magister Nicolai Ramzii barns förmyndares fullmäktige Sven Ambjörnsson vid tinget i Sävedalen

vände sig mot Thore i Skultorp och dennes måg smeden Anders Nilsson. Den 11.11.1672 begärde rådmän Torbernus Berling och stadssekreterare Johan Rising börsbrev för "Johan Nilsson Ramzio, fordom Theologie Lectoris son".

Den 3.6.1672 begärde stadens sekreterare värdering av sal mag, Nicolai Ramzii barns tvenne gårdar vid västra hamnen på hörnet till Vallgatan belägna. Torbernus Berling vände sig den 18.2.1678 not den förre förmyndaren Johan Rising, som tagit till sig barnens arv och delvis förött det. Fullmäktig för Rising var i mars samma år barnens frände Jonas A. Tiliander.

Herr Jonas Tiliander hörare

1675–77 M1676: 1 tomt

G 1676–81 1 fri tomt

Denne "barnens frände herr Jonas A. Tiliander" köpte 1676 "sal mäster Nikolai Ramsii barna" 1½ tomt av förmyndaren och erhöll ett andra uppbud den 11 september samma år. Den köpta gården var den nordligaste av Nikolai Ramzii båda gårdar. Visserligen erlade han i dec 1676 6 daler i huseköpspenningar men när han den 21.6.1677 erhöll fastebrev på gården meddelades det, att han slapp huseköpspengar i egenskap av skolbetjänt och för att han betjänade församlingen med predikningar.

Jonas Andrae Tiliander besökte Göteborgs Gymnasium 1663 och blev kollega där 1670. År 1678 flyttade han till Halmstad som komminister. 1687 blev han kyrkoherde i Östra Karup, där han avled 1695. Han var gift med Ester Starchelia, omgift med efterträdaren Petrus Nikolai Frolander. En dotter Catharina blev gift med dennes efterträdare Fredrik Brems. En son var antagligen den Andreas Tiliander, som blev kyrkoherde i Söndrum 1701 (död 1705).

Jonas Tiliander sålde för 250 rdr gården till *Collega Scholae herr Jacob Fagelius*, som den 30.4.1683 lät lagbjuda 1½ tomt med därpå stående hus och gård belägna vid lilla västra hamnen mellan mäster Hans Bautz gårdar å söder och norra sidor. Den 14 maj samma år protesterade glasmästaredottern *hustru Malin Mauritzdotter* hänvisande dels till sin naborätt, dels till att hennes far mot stadens dessein hade rivit tomten i livstiden och sålt halva tomten till magister Nicolaus Ramzius. Lagbudningen upphävdes tills vidare.

Lektorn i matematik Johan Nikolai Ramzius befanns äga denna sina föräldrars gård 1696, då tomtoreslängderna börjar. Han köpte omkring 1702 också gården norr härom (ursprungligen Lars Christierson snickares) medan han aldrig återköpte föräldrarnas hörntomt i söder, som sålts till bössmeden Hans Bautz. Hans originalitet har beskrivits både av Wilhelm Berg (Göteborgs husägare och tomter etc.) och Gustaf Fredén (a.a. sid. 88–89): Jag tillåter mig att citera den sistnämnde: "...på huvudet bar han en kraftigt tilltagen (svart) allmogeperuk; när han gick ut svepte han sig i en svart sidenkappa, som räckte honom till knäna. Enligt traditionen skall han i två avseenden ha företett en viss likhet med stadens grundläggare: han hade stora blå ögon och en stor mage. En mycket lärd man var han i varje fall, även om hans undervisning i matematik förefaller oss egendomlig så till vida, att den huvudsakligen bestod i utantilläsning och iskanderingi av läroboken. Även geografi ålåg det det honom att bibringa gymnasisterna men det blev mest lärdomshistoria, som han dikterade för dem. Sitt studierum hade han gjort om till en blandning av menageri och bibliotek. Uppe under taket hade han ställningar för sina turturduvor och andra fåglar. De höll emellertid också flitigt till på en stor spegel med förgylld ram, så flitigt att man knappast kunde se att det fanns glas i ramen. På golvet trivdes en orre och en sköldpadda gott tillsammans. Orren hade för vana att hacka sin husbonde i benen. Sköldpaddan var fredligare och fann

sig tåligt i att han ställde sig på dess rygg. Icke desto mindre väckte den en gång en väldig uppståndelse i staden, då den i ett obehövt ögonblick hade tagit sig ut på gatan”

Man kan tänka sig, hur livfullt detta huset skulle vara under terminerna, då det var fullt av gymnasister, som bodde och åt där, trots att lektor Johan Ramzius var ungar. De många fåglarna släpptes ut, när huset brann 1721.

Johan Ramzius hade själv varit gymnasist 1670, blev rektor 1695 och lektor 1712 och avled 1734. Utom sina båda Göteborgsgårdar hade han ärvt ett halvt skattehemman Östebo i Öjesjö (enligt Wilhelm Berg efter ”fadern Anders Jonsson” men han måste väl avse farfadern). Johan Ramzius testamenterade pengar och böcker till gymnasiet samt ”till publik nytta” sina två tomter liggande på östra sidan av västra Hamnen gentemot Domprostgården (mag prot 15.2.1735).

Johan Ramzius hade en bror *Nils Ramzius*, vilken 1693 blev komminister i Länghem och 1 2696 i Veddige. Han avled den 28.10.1719. Nils Ramzius hade åtminstone två döttrar: den ena *Karin* blev gift med faderns efterträdare *Carl Bengtsson Lachonius* och avled före 1724. Den andra *Ingrid* var gift med *komminister Wilhelm Leth* i Ystad. Ingrid och hennes man tvistade med gymnasiets målsmän 1735 om farbrodern Johan Ramzii testamente men förlorade processen.

Gårdarna såldes till den kände *Anders Drake*, som var ägare fr.o.m. 1737. Denne var son till en gammal soldat Olof Drake, som 1709–1726 ägde ett litet hus i andra roten i Otterhällan, där även Anders Drake bodde 1723. Anders Drake erhöll burskap som ”timmerman” redan vid 24 års ålder. Med stor energi arbetade sig Drake upp till en betydande ställning som virkeshandlare och hökare. Vid början av 1730-talet var han entreprenör för offentliga byggnader, levererade ved till stadens tegelbruk och förordnades att ha inseende över landsvägarna kring Kungsporten. Han kom snart på kant med magistraten bl.a. genom att få anlägga ett eget tegelbruk på Ranängen i konkurrens med stadens förefintliga. Snart stod Drake i spetsen för det lägre borgerskapet mot magistraten och det högre borgerskapet: striden fördes med hårda medel på båda sidor. Delvis på tvivelaktiga grunder dömdes Drake av Kungl. Maj:t efter en långvarig rättegång den 18.5.1748 till fängelse som varade till den 28.7.1762. Under fängelsetiden fick hustrun *Ingrid Carlund* betala en stor del av underhållet – exempelvis kostade det henne 7 daler 4 öre, när Drake 1753 flyttades från Marstrand till Bohus fästning,

Efter frigivandet återfick Drake icke sina borgerliga rättigheter. Man hänvisade bl.a. till att han den 4.6.1748 stått i halsjärn vid en skampåle på stadens stora torg och att hans hustru under melantiden skickligt verkat som bryggare och kunde fortsätta därmed. Anders Drakes hälsa hade skadats under fängelsetiden och han avled den 29.8.1764.

Ingrid Drake (död 4.10.1770) avstod gården till sin ”ofärdige” brorson *Anders Carlund*, som betalade tomtöre 1767–69 men tycks aldrig ha verkat som bryggare. Han överlät gårdarna och rörelsen till *bryggaren Jonas Rullman*. Denne sålde den 31.12.1777 gårdarna till

koopverdikaptanen Philip Otterdahl,

som under några år drev bryggeriet dels i eget namn, dels i Rullmans.

Kassören vid Ostindiska Kompaniet Jonas Tranchell

övertog gårdarna den 31.3.1781 (uppbud 17.1.1785). Tranchell ägde gårdarna ännu 1800 och kallades då direktör. Han uppförde där ett större stenhus med 24 fönster, vilket liksom de andra byggnaderna i kvarteret brann 1802.

Skomakare Erasmus Trenning

köpte 1806 (uppbud 29.9.1806) den avbrända tomten med kvarstående källare men avled innan han hann bebygga den. Hans änka sålde 1810 den till

handlanden Carl Leffler

som fråntogs den av *handlanden Bartholomé Fredrik Fauche*, som när han 1812 sålde tomten hade hunnit uppmura en våning. Den nye ägaren *handlaren Alexander Barclay*, som med hjälp av *byggmästare Mikael Bälkow* fullföljde bygget.